

مجله پژوهش در آموزش زبان و ادبیات عرب

دوره چهارم، شماره پنجم، پاییز ۱۴۰۱

علل بی‌انگیزگی و ضعف دانش آموزان مقطع دوم متوسطه در درس عربی از دیدگاه معلمان ناحیه سه شهر قم

* مسعود باوان پوری^۱فاطمه موحد زاده^۲فاطمه اکبری سلطانباجی^۳

چکیده

درس عربی یکی از درس‌های اصلی رشته علوم انسانی و نیز از دروسی است که در سایر رشته‌های درسی مدارس ایران تدریس می‌شود. این درس نقشی تأثیرگذار در کنکور سراسری دارد اما متأسفانه دانش آموزان در این درس، ضعف‌هایی دارند که سبب بی‌انگیزگی و کاهش علاقه آن‌ها نسبت به این درس شده است. پژوهش حاضر کوشیده است تا با استفاده از روش کمی - توصیفی و با استفاده از ابزار پرسشنامه، به بررسی علل ضعف دانش آموزان مقطع متوسطه دوم ناحیه سه شهرستان قم از دیدگاه معلمان عربی بپردازد. این پرسشنامه محقق ساخته دارای ۲۳ سؤال (دو سؤال جانبی و ۲۱ سؤال اصلی) و ۵ گویه است. بدین منظور و به جهت هدفمند ساختن تحقیق، ناحیه ۳ شهرستان قم به عنوان نمونه مورد پژوهش انتخاب شد. دبیران مقطع متوسطه در این ناحیه، ۴۳ نفر بودند که همگی سابقه تدریس در مقطع دوم متوسطه را داشته‌اند. نتایج پژوهش بیانگر آن است که اکثر دبیران معتقدند که دانش آموزان فقط به حفظ دروس اکتفا کرده و تلاشی برای درک و فهم عمیق درس ندارند. همچنین تعداد دانش آموزان در یک کلاس و کمبود ساعات تدریس، فرصت هرگونه ارتباط و فعالیت خلاقانه را از دبیر عربی می‌گیرد. عدم آگاهی دانش آموزان از اهداف عمومی درس عربی نیز یکی دیگر از علل ضعف آن‌ها معرفی شده است.

کلیدواژه‌ها: ضعف، بی‌انگیزگی، درس عربی، شهرستان قم، مقطع متوسطه

^۱ دکترای تخصصی، دکترای زبان و ادبیات عربی دانشگاه شهید مدنی آذربایجان، masoubavanpouri@yahoo.com

^۲ کارشناسی ارشد، زبان و ادبیات عربی، دبیر دبیرستان‌های شهرستان قزوین، f.movahedzadeh@yahoo.com

^۳ دکترای تخصصی، دانش‌آموخته دکتری زبان و ادبیات عربی و کارشناس آموزش متوسطه ناحیه ۳ شهرستان قم،

fakbari5618@yahoo.com

تاریخ ارسال ۱۴۰۰/۱۲/۱۴ تاریخ پذیرش ۱۴۰۱/۰۸/۲۲

مقدمه

از قرون نخستین اسلامی و با گرویدن ایرانیان به دین مبین اسلام، آموختن زبان عربی و علوم مربوط به آن در میان پارسیان مسلمان رواج یافت. تا سده‌های آغازین قرن سوم، زبان رسمی ایران، عربی بود «یگانه زبان خارجی که در سده‌های آغاز اسلام در ایران آموخته شد، زبان تازی است» (منزوی، ۱۳۳۷: ۸۴). پس لازم بود که ادیبان و نویسندگان ایرانی جهت حفظ فرهنگ خود و رواج زبان و فرهنگ اسلامی، شروع به آموزش زبان عربی و نگارش آثار خود به این زبان کنند «کلیه دانش‌ها به زبان عربی رواج یافت و دیوان و کتب آن‌ها {ایرانیان} به خط عربی نوشته شد و آنان که به کارهای علمی اشتغال داشتند، ناگزیر شدند دلالت‌ها یا اصول و قواعد لفظی زبان {قوم} عرب را بیاموزند و زبان‌های دیگر را فرودگذارند، چه به جز زبان {قوم} عرب، دیگر زبان‌ها متروک شده و از اهمیت افتاده بود» (ابن خلدون، ۱۳۷۹، ج ۲: ۱۱۵۵).

در دوران معاصر نیز این زبان از اهمیت خاصی برخوردار است؛ زبان عربی به‌عنوان زبان جهان اسلام، زبان رسمی بیست‌وپنج کشور جهان و یکی از شش زبان رسمی سازمان ملل متحد است. علاوه بر این، بیش از ده قرن، دانشمندان ایرانی در رشته‌های مختلف، مطالب گوناگون علمی را به این زبان نوشته‌اند و میراثی عظیم و گران‌بها در همه علوم فراهم آورده‌اند که برای استفاده از این میراث باید با زبان عربی آشنایی داشته باشیم؛ از طرفی اصل شانزدهم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران می‌گوید: «از آنجا که زبان قرآن، علوم و معارف اسلامی، عربی است و ادبیات فارسی کاملاً با آن آمیخته است، این زبان باید پس از دوره ابتدایی تا پایان دوره متوسطه، در همه کلاس‌ها و در همه رشته‌ها تدریس شود» (ورعی، ۱۳۸۵: ۲۴۴)، اما متأسفانه فقط تعداد کمی از دانش‌آموزان، این زبان را در حد مطلوب یاد می‌گیرند. کریمخانلویی معتقد است که به نظر می‌رسد مهم‌ترین عامل ضعف دانش‌آموزان، عدم انگیزه باشد. موفقیت در فراگیری و آموزش زبان دوم تا حدی به میزان انگیزه زبان‌آموز و نگرش مثبت او به زبان بستگی دارد (کریمخانلویی، ۱۳۹۲: ۹۷).

کاوه نیز عوامل دیگری را در ضعف دانش‌آموزان دخیل می‌داند؛ به‌طور کلی می‌توان گفت: مجموعه‌ای از عوامل مرتبط با یکدیگر بر علاقه و انگیزش دانش‌آموزان برای یادگیری تأثیر دارند. این مجموعه ممکن است شامل ویژگی‌های یادگیرنده، برنامه‌های درسی به لحاظ کمی و کیفی، ویژگی‌های معلمان، شرایط و ویژگی‌های محیط آموزشی، فعالیت و تکالیف یادگیری و سایر عوامل محیطی باشد (کاوه، ۱۳۸۹: ۵۷).

کرت لوین، روانشناس اجتماعی معروف، معتقد است که انگیزه، عالی‌ترین شاهد یادگیری است. پس داشتن انگیزه، عنصر اصلی انجام دادن هر عمل است. برای یادگیری، علاوه بر استعداد و علاقه یادگیرنده، آمادگی وی نیز یکی از شرایط لازم است؛ زیرا برای هر یادگیری، زمینه مساعد و معلومات و اطلاعات قبلی، به‌علاوه ادراک و توانایی انجام عملیات، ضروری است (پارسا، ۱۳۸۷: ۶۴). انگیزه و علاقه را می‌توان به‌عنوان عوامل نیرودهنده، هدایت‌کننده و نگهدارنده رفتار تعریف کرد. در واقع، انگیزه و علاقه، گرایش به عمل کردن به طریقی خاص است (سیف، ۱۳۸۲: ۹۶).

این مشکلات معمولاً دامنگیر تمامی رشته‌های علوم انسانی و نیز رشته عربی است؛ مهم‌ترین مشکلات مطرح در علوم انسانی را که در رشته عربی نیز تأثیرگذار است، می‌توان چنین برشمرد: «کم‌بها دادن به تفکر در ایران، حاکمیت تفکر

مهندسی در ایران، غلط بودن سیستم تعلیم و تربیت، عرضه بیش از تقاضا، مدرک گرایی، کتب درسی نامناسب» (رفیع پور، ۱۳۸۳: ۷۰).

درس عربی به علت قواعد پیچیده و دشواری‌های خاص این زبان، از دیدگاه بسیاری از اهل فن سبب ایجاد نگاهی بدبینانه نسبت به آن شده است، حمیدرضا میرحاجی که خود از طراحان کتب درسی عربی بوده و سابقه چندین سال تدریس درس عربی در دانشگاه معتبر علامه طباطبائی را داراست، اعتقاد دارد: دشواری و سنگینی مواد آموزشی به‌طور عام و رعایت نکردن وضعیت مخاطب و مشخص نبودن هدف غایی آموزش زبان عربی (به‌جز چند کتاب معدود) دست‌به‌دست هم داده تا به تدریج این نگاه بدبینانه در ذهن مخاطب ایرانی ایجاد شود که یادگیری این درس بسیار مشکل است. از طرف دیگر، روش‌های آموزشی یکسان و استفاده نکردن از روش‌های فعال و جذاب، این ذهنیت را به وجود آورده که آموزش درس عربی با روش‌های آموزش متنوع و فعال و بهره‌گیری از فناوری آموزشی امکان‌ناپذیر است. این پیشینه ذهنی در مقابل برنامه‌ریزان و مؤلفان، چشم‌اندازی قرار داده که تغییر آن نیازمند تلاش زیاد و برنامه‌ریزی جدید است (میرحاجی، ۱۳۸۹: ۱۲۷).

شاید یکی از علل ایجاد این ضعف و بی‌انگیزی در وجود دانش‌آموزان، تکیه بر روش‌های سنتی و قدیمی آموزش در مدارس ایران باشد؛ آموزش سنتی عبارت است از شیوه‌های سنتی که درون کلاس صورت می‌گیرد و بر معلم، به‌عنوان یک منبع اطلاعات، تمرکز دارد و کتاب درسی و قلم و تخته کلاس و برخی از وسایل آموزش سنتی را به کار می‌گیرد. این گام‌ها نیازمند تلاش و وقت طولانی است (الکلیانی، ۲۰۱۱: ۲۴). در این نوع آموزش، از انواع مختلف ارزشیابی به‌صورت حضوری، می‌توان استفاده نمود. آزمون‌های کوتاه پاسخ، گسترده پاسخ، چندگزینه‌ای، جور کردنی، کامل کردنی، تشریحی، ترکیبی، سنجش عملکردی و ... از همین دست است. لذا استفاده از شیوه‌های آموزشی متناسب با ویژگی‌های فراگیران امری ضروری است. در دهه‌های اخیر، لزوم تجدیدنظر در روش‌های سنتی تدریس و استفاده از روش‌های نوین و فعال یادگیری دانش‌آموز محور، از سوی سیستم‌های آموزشی احساس شده است (زنکنه، ۱۳۹۴: ۱۱۴).

پژوهش حاضر کوشیده است با استفاده از روش کمی - توصیفی به بررسی علل ضعف و در نتیجه بی‌انگیزی دانش‌آموزان نسبت به درس عربی از دیدگاه دبیران عربی بپردازد. با توجه به این که جامعه آماری پژوهش، قابل سرشماری نبود بدین خاطر دبیران ناحیه سه شهرستان قم مورد ارزیابی قرار گرفتند. نمونه‌های مورد بررسی شامل ۴۳ دبیر بود که به‌صورت تمام‌شمار محاسبه شدند. ابزار پژوهش نیز شامل یک پرسشنامه ۲۳ سؤالی (۲ سؤال در مورد جنسیت و سوابق تدریس و ۲۱ سؤال اصلی) بود که ۵ گویه (خیلی زیاد، زیاد، تأثیری ندارد، کم و خیلی کم) برای پاسخ به کار گرفته شد. پرسشنامه در سایت پرس‌لاین طراحی شد و سپس لینک آن در اختیار تمامی دبیران عربی ناحیه سه قرار گرفت. هدف اصلی پژوهش نیز بررسی علل ضعف و بی‌انگیزی دانش‌آموزان نسبت به درس عربی بود که از دیدگاه دبیران مورد ارزیابی قرار گرفت. در کنار این هدف سعی شده است اهداف جزئی نیز مورد بررسی قرار گیرد:

هدف از آموزش زبان عربی در مقطع متوسطه از نظر دبیران چه میزان با اهداف کلی برنامه‌ریزی درسی تطابق دارد؟

محتوای کتاب‌های درسی انتخاب‌شده چقدر با معیارهای انتخاب محتوا در برنامه‌ریزی درسی آشنا شده‌اند؟

از دیدگاه دبیران، دانش‌آموزان تا چه میزان با اهداف کلی آموزش درس عربی آشنایی دارند؟

پرسش اصلی پژوهش نیز عبارت بود از:

کدام عوامل بیش‌ترین نقش را در ضعف و شکل‌گیری بی‌انگیزگی دانش‌آموزان نسبت به درسی عربی دارند؟

پیشینه پژوهش

تاکنون در مورد علل ضعف دانش‌آموزان در دروس مختلف مقالات و پژوهش‌های فراوان و گرانسنگی به رشته تحریر درآمده است اما در مورد درس عربی می‌توان به موارد زیر اشاره کرد: محمد خاقانی، محمدجواد لیاقت‌دار و طوبی پاکیزه‌خو (۱۳۸۵) در مقاله «بررسی علل کم‌علاقگی دانش‌آموزان دبیرستان به درس عربی از دیدگاه دبیران شهر شیراز» به بررسی و ارزیابی تأثیر هر یک از عوامل «محتوای کتاب‌های درسی»، «دانش تخصصی دبیران» و «مهارت‌های حرفه‌ای دبیران» پرداخته و در لابه‌لای بحث، توصیه‌هایی برای بالابردن کیفیت آموزش و ایجاد علاقه و انگیزه بیشتر در دانش‌آموزان ارائه داده‌اند. رضوان حکیم‌زاده، عیسی متقی‌زاده و نجمه سلطانی‌نژاد (۱۳۹۴) در مقاله «بررسی میزان کارآمدی آموزش زبان عربی عمومی در مقطع متوسطه، از نظر دبیران و دانش‌آموزان شهر کرمان» به این نتیجه رسیده‌اند که میزان هماهنگی هدف آموزش زبان عربی (فهم متون دینی) با معیارهای انتخاب هدف در برنامه‌ریزی درسی، میزان تطابق محتوای کتاب‌های درسی عربی با معیارهای انتخاب محتوا در برنامه‌ریزی درسی، میزان آمادگی دبیران عربی برای تدریس درس زبان عربی، میزان تحقق اهداف برنامه درسی عربی، میزان تسلط دانش‌آموزان به مهارت‌های زبانی، میزان انگیزه و علاقه دانش‌آموزان به یادگیری زبان عربی و میزان آشنایی دانش‌آموزان با مهارت‌ها و راهبردهای یادگیری زبان عربی پایین‌تر از حد مطلوب است. یافته‌های پژوهش علی‌ایمان‌زاده و زهرا عبادی (۱۳۹۸) در مقاله «تجربیات زیسته دبیران عربی از دلایل ناکارآمدی آموزش زبان عربی: مطالعه‌ای پدیدارشناختی» نشانگر آن است که پنج مضمون اصلی «موانع مرتبط با دانش‌آموزان»، «موانع مرتبط با معلمان»، «موانع مربوط به جامعه و فرهنگ»، «موانع مربوط به نظام آموزشی و برنامه درسی» و «موانع مربوط به ارزشیابی آموزشی» و ۱۱ مضمون فرعی شناسایی شد. نویسندگان رفع این موانع را مستلزم بازنگری در اهداف، محتوا و روش‌های برنامه درسی عربی و تغییر نگرش جامعه، والدین و دانش‌آموزان نسبت به اهمیت این زبان خارجی دانسته‌اند. محمدحسن مهدی‌وند (۱۴۰۰) در مقاله «علل و عوامل بی‌انگیزگی و ضعف برخی از دانش‌آموزان مقطع متوسطه در درس عربی در مدارس ایران» با رویکردی توصیفی تحلیلی به دنبال تبیین برخی از موانع و موضوعاتی است که آموزش زبان عربی در مدارس ایران با آن مواجه است. وی اعلام کرده هدف پژوهش وی این است که برنامه‌ریزان با آگاهی از این موانع و مشکلات در پی رفع آن برآمده و در سمت‌وسوی یک آموزش مؤثر و مطلوب و مفید در حوزه زبان عربی گام بردارند و نیز دانش‌آموزان در فرآیند یادگیری این درس، از روی رغبت و علاقه و نه از روی اجبار مشارکت کنند. در پایان وی متذکر شده است که ضروری است یک سری تحولات بنیادین در حوزه‌های مختلف همانند باورها، محیط اجتماعی، محتوا و الگوهای یاددهی صورت بگیرد. محمودرضا توکلی محمدی و همکاران (۱۴۰۰) در مقاله «نگاهی به کارآمدی راهبردهای نوین آموزش زبان عربی در ایران» با استفاده از روش توصیفی تحلیلی، ضمن بررسی روش‌های سنتی آموزش عربی سعی کرده‌اند بر اموری چون مطرح کردن مشکلات واقعی آموزش زبان عربی، آشنا شدن آموزشگران با این‌گونه موانع و همچنین اطلاع یافتن از روش‌های نوین آموزش برای غلبه کردن بر مشکلات پیش‌رو توجه کنند. در نتایج این پژوهش آمده است که ارائه رویکردهای نوین آموزش زبان عربی و استفاده از آن‌ها در یادگیری این زبان، امکانات ویژه‌ای را برای بهترآموزی زبان عربی در اختیار

آموزشگران و فراگیران قرار می‌دهد و بسیاری از موانع و مشکلات آموزش زبان در سیستم‌های سنتی و قدیمی زبان‌آموزی در ایران را برطرف می‌نماید. پژوهش حاضر از این نظر که به بررسی دیدگاه دبیران شهر قم در مورد این مسئله می‌پردازد، جدید بوده و امید می‌رود نکات تازه‌ای به یافته‌های قبلی افزوده و گامی در راستای حل این معضل برداشته باشد.

بحث اصلی پژوهش

پیش از ارائه یافته‌های تحقیق لازم است چند موضوع اصلی تبیین شده، سپس با تکیه بر این مباحث به بررسی علل بی‌انگیزگی دانش‌آموزان پرداخت. در برنامه درسی ملی کشور که در سال ۱۳۹۰ تبیین شده به صراحت بر اهمیت قرآن کریم و نیز میراث گران‌بهای اسلامی تأکید شده است: «برنامه‌های درسی و تربیتی آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران در راستای فرهنگ و تمدن اسلامی- ایرانی، با تکیه بر میراث گران‌بها و ماندگار رسول‌الله (ص) - قرآن کریم و عترت (ع) - تحقق جامعه عدل مهدوی (عج) و چشم‌انداز نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی در افق ۱۴۰۴ با بهره‌گیری از الگویی پیشرفته و بومی زمینه تربیت نسلی ... را فراهم می‌سازد» (برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۹۰: ۷ و ۸). در ادامه نیز به ضرورت و کارکرد و قلمرو حوزه این درس اشاره شده است: در نظام آموزشی ایران، آموزش زبان عربی در آموزش و پرورش از سال اول راهنمایی (متوسطه اول) آغاز می‌شود و تا پایان دوره پیش‌دانشگاهی ادامه دارد و شامل ۳۰۰ ساعت تدریس درس زبان عربی است. سازماندهی محتوای حوزه‌های حکمت و معارف اسلامی و قرآن و عربی در دوره ابتدایی به صورت تلفیقی است اما در دوره متوسطه اول حتی الامکان به صورت مجزا لیکن هماهنگ و در دوره متوسطه دوم، به جز رشته علوم و معارف اسلامی، به صورت تلفیقی و درس عربی ارائه می‌شود. حوزه یادگیری قرآن و عربی شامل دو حوزه محتوایی آموزش قرآن کریم و آموزش عربی است و حد‌نهایی یادگیری در این دروس به توانایی خواندن صحیح و روان قرآن کریم، توانایی درک معنای عبارات ساده و پرکاربرد قرآن کریم، توانایی نسبی تدبر در آیات قرآن کریم به منظور درک ساده و اولیه دقیق و ظرایف مفاهیم آیات، بدون آموزش تخصصی علوم قرآنی و انس مستمر و دائمی با قرآن کریم به نحوی که دانش‌آموزان اهل خواندن و تفکر در قرآن باشند و این امر را لازمه تربیت دینی و اعتلای هویت الهی خویش بدانند. آشنایی با زبان عربی و مشخصاً مهارت‌های چندگانه زبانی یعنی خواندن، گوش دادن، نوشتن و سخن گفتن در این حوزه به میزانی است که دانش‌آموز را در درک معنای آیات قرآن کریم و کلام معصومین، متون دینی و فرهنگ اسلامی کمک کند و در تقویت زبان فارسی او مؤثر باشد (برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۹۰: ۲۲ - ۲۴).

در مقاله حکیم زاده و همکاران نیز به وضوح به اهداف برنامه درسی عربی متوسطه (انتظاراتی که از دانش‌آموز با گذراندن واحدهای مربوطه می‌رود) اشاره شده است:

۱. آشنایی با نظام صوتی و دستوری زبان عربی، به منظور درک مفاهیم دینی و قرآنی
۲. آشنایی با ساختار صرفی و نحوی جملات عربی
۳. آشنایی با قواعد مورد نیاز با رویکردی جدید برای دستیابی به فهم متون دینی
۴. آشنایی با متون مختلف دینی، به منظور بیان ارزش‌ها و مسائل اخلاقی به شیوه غیرمستقیم
۵. آشنایی با ترجمه عبارات‌های عربی و درک آنها، به ویژه آیات قرآن و احادیث

۶. آشنایی با ارتباط تنگاتنگ زبان فارسی با عربی و کاربرد فراوان واژه‌های عربی در زبان فارسی

۷. تقویت توانایی درست‌خوانی و روان‌خوانی عبارات و متون عربی

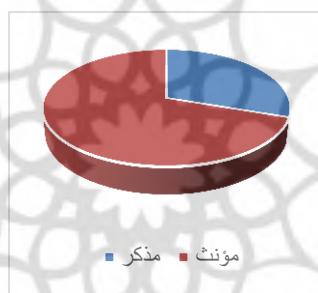
۸. افزایش علاقه دانش آموزان به زبان عربی و ترغیب آن‌ها به استفاده درست از آموخته‌ها» (حکیم‌زاده و همکاران،

۱۳۹۴: ۷۸). نگارندگان جستار حاضر نیز پس از مطالعه این موارد و با تکیه بر تجربه چندین ساله خویش در تدریس و

آموزش این درس، به بررسی علل بی‌انگیزی و ضعف دانش آموزان در این درس پرداخته‌اند.

۱. جنسیت خود را تعیین نمایید.

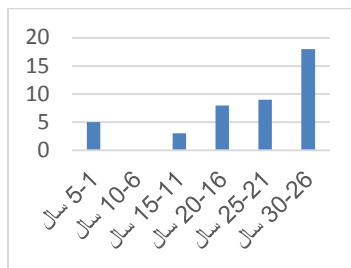
گزینه	فراوانی پاسخ	درصد فراوانی
مذکر	۱۳	۳۰٫۲٪
مؤنث	۳۰	۶۹٫۸٪
جمع	۴۳	۱۰۰٪

در پژوهش حاضر مجموعاً ۴۳ دبیر به سؤالات پاسخ داده‌اند که از این تعداد، ۱۳ نفر آقا و ۳۰ نفر خانم بوده‌اند. لازم به تذکر است این تحقیق به صورت تمام‌شمار صورت گرفته است یعنی تمامی دبیران عربی ناحیه سه شهرستان قم به این پرسشنامه پاسخ داده‌اند.

۲. سوابق تدریس خود را مشخص سازید

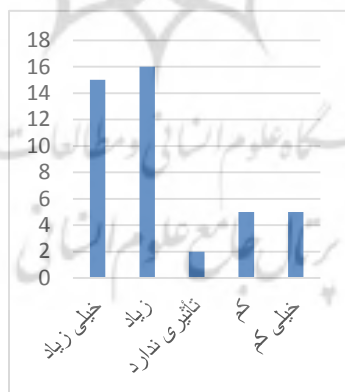
گزینه	فراوانی پاسخ	درصد فراوانی
۱-۵ سال	۵	۱۱٫۶٪
۶-۱۰ سال	۰	۰٪
۱۱-۱۵ سال	۳	۷٪
۱۶-۲۰ سال	۸	۱۸٫۶٪
۲۱-۲۵ سال	۹	۲۰٫۹٪
۲۶-۳۰ سال	۱۸	۴۱٫۹٪
جمع	۴۳	۱۰۰٪

ملاک دیگری که در تحقیق حاضر مورد بررسی قرار گرفته است، سابقه تدریس دبیران در تدریس عربی بوده است؛ نتایج تحقیق نشان می‌دهد ۸۱,۴ درصد پاسخ‌دهندگان بیش از ۱۵ سال سابقه دارند که این امر می‌تواند نتایج تحقیق را بهتر و روشن‌تر سازد زیرا این افراد دوره‌های مختلف آموزشی را درک کرده‌اند.

۳. اغلب دانش‌آموزان از اهداف عمومی درس عربی آگاهی ندارند.

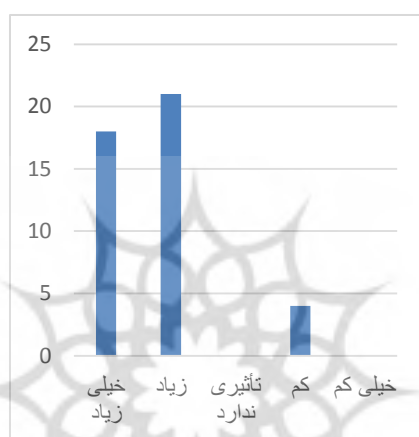
گزینه	فراوانی پاسخ	درصد فراوانی
خیلی زیاد	۱۵	۳۴,۹٪
زیاد	۱۶	۳۷,۲٪
تأثیری ندارد	۲	۴,۷٪
کم	۵	۱۱,۶٪
خیلی کم	۵	۱۱,۶٪
جمع	۴۳	۱۰۰٪

در کتاب راهنمای معلم که برای دبیران طراحی شده، اهداف کلی و جزئی تدریس این درس به وضوح بیان شده است؛ اما سؤال اینجاست که دانش‌آموزان تا چه میزان با این اهداف آشنا بوده و در مسیر تعیین شده گام می‌گذارند. نتایج تحقیق بیانگر آن است که ۷۲,۱ درصد دبیران معتقدند که اغلب دانش‌آموزان از اهداف عمومی درس عربی آگاهی چندانی ندارند. پیشنهاد می‌شود در آغاز سال تحصیلی از دبیران محترم خواسته شود در قالب جلسات توجیهی، اهداف موردنظر از تدریس این درس را برای دانش‌آموزان شرح دهند تا آنها با آگاهی بیشتری به دنبال آموزش باشند.

۴. بیشتر دانش‌آموزان فقط مطالب درسی را بدون این‌که آن‌ها را درک کرده یا بفهمند، حفظ می‌کنند.

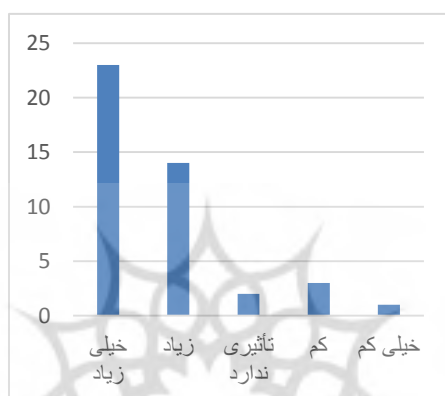
گزینه	فراوانی پاسخ	درصد فراوانی
خیلی زیاد	۱۸	٪۴۱٫۹
زیاد	۲۱	٪۴۸٫۸
تأثیری ندارد	۰	٪۰
کم	۴	٪۹٫۳
خیلی کم	۰	٪۰
جمع	۴۳	٪۱۰۰

اکتفا به فقط حفظ کردن مطالب کتاب درسی یکی از بزرگ‌ترین معضلاتی است که شاید دلایل متعددی مثل عدم کاربردی بودن دروس، بدعادت شدن دانش‌آموزان، ارتباط کم بین درس‌های گذشته با درس‌های آتی و ... سبب آن شده است. درصد بالایی از دبیران (۹۰٫۷ درصد) اعتقاد دارند که دانش‌آموزان فقط به حفظ دروس اکتفا کرده بدون این‌که بتوانند با آن ارتباط ادراکی یا فهمی پیدا کنند. طبیعی است که حافظه انسان توانایی حفظ و بازیابی اطلاعات متعدد را ندارد و این امر سبب می‌شود که دانش‌آموزی که مطلبی را درک نکرده است، آن را فراموش سازد. این امر در بلندمدت سبب خواهد شد که وی از درس عربی دل‌زده شده و نسبت به آموزش این زبان رغبت چندانی نشان ندهد. پیشنهاد می‌شود تیمی متشکل از چندین روانشناس و افراد متخصص در همکاری با یک کارگروه تخصصی زبان عربی، در طراحی مطالب کتاب همکاری داشته باشند به گونه‌ای که مطالب کتاب اندکی جنبه کاربردی‌تر پیدا کرده تا دانش‌آموز بتواند با آن ارتباطی مداوم و مستمر داشته باشد.

۵. برخی از دانش آموزان نسبت به تعلیم این زبان رغبت نداشته و واکنش منفی نشان می دهند.

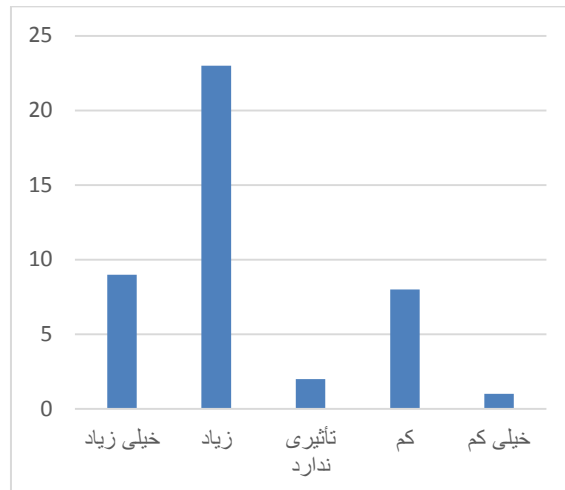
گزینه	فراوانی پاسخ	درصد فراوانی
خیلی زیاد	۲۳	۵۳,۵٪
زیاد	۱۴	۳۲,۶٪
تأثیری ندارد	۲	۴,۷٪
کم	۳	۷٪
خیلی کم	۱	۲,۳٪
جمع	۴۳	۱۰۰٪

دشواری نسبی قواعد زبان عربی و نیز پیچیدگی خاص این زبان نسبت به سایر زبان‌های در دسترس در ایران مثل انگلیسی، سبب شده است که دانش آموزان کمتر با این درس الفت بگیرند. درصد بالایی از پاسخ‌دهندگان به تحقیق حاضر (۸۶,۱ درصد) نیز بر این امر صحنه گذارده‌اند و معتقدند دانش آموزان نه تنها نسبت به یادگیری این زبان رغبت چندانی نشان نمی دهند بلکه گاهی در مقابل آن، واکنش منفی نیز از خود نشان می دهند. شایسته است ترتیبی اتخاذ شود که دانش آموز از مراحل متوسطه اول بتواند با این زبان انس گرفته و با رویی باز به استقبال آموزش این درس برود. می توان با استفاده از ابزار جدید آموزشی نظیر فیلم یا بازی‌های کامپیوتری یا استفاده از ابزارهایی مانند پروژکتور، کلاس‌های عربی را برای دانش آموزان جذاب تر ساخت. همچنین می توان با طراحی کتاب‌هایی که قواعد این زبان را عامه فهم سازند، دانش آموز را نسبت به آموزش این زبان ترغیب ساخت.

۶. برخی از دانش آموزان از سال‌های پیش چیزی در ذهن ندارند.

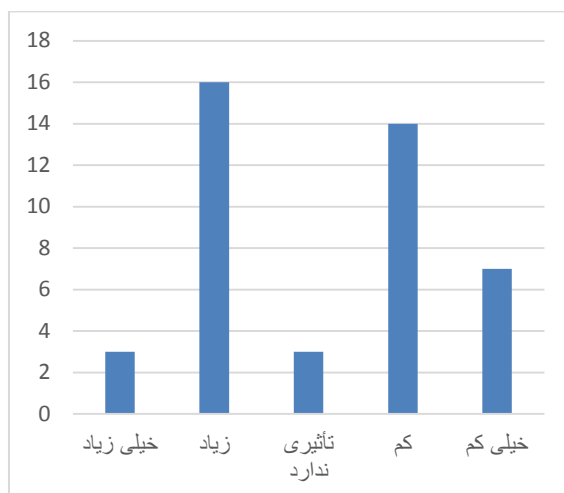
گزینه	فراوانی پاسخ	درصد فراوانی
خیلی زیاد	۹	۲۰,۹٪
زیاد	۲۳	۵۳,۵٪
تأثیری ندارد	۲	۴,۷٪
کم	۸	۱۸,۶٪
خیلی کم	۱	۳٪
جمع	۴۳	۱۰۰٪

یکی از معضلاتی که متأسفانه شاید دامنگیر تمامی مقاطع تحصیلی در ایران است، مشکل فراوان بودن تعطیلات به‌ویژه تعطیلات تابستانی است؛ این امر سبب می‌شود که ذهن دانش‌آموز از مطالبی که در سال گذشته خوانده و شاید چندان رغبتی نسبت به آن‌ها نداشته است، تهی گردد. این معضل متأسفانه از نظر قریب به اتفاق دبیران (۷۴,۴ درصد آن‌ها) یک مشکل اساسی است. دانش‌آموزی که چیزی از مطالب سال گذشته در ذهن ندارد، طبیعتاً در فهم مطالب جدید نیز که با مطالب قدیمی تر ارتباط تنگاتنگ دارند، دچار مشکل خواهد شد و این امر سبب بی‌انگیزگی و عدم رغبت و علاقه وی نسبت به درس عربی خواهد شد. پیشنهاد می‌شود در صورت امکان میزان تعطیلات تابستانی کاهش یابد یا این که ترتیبی اتخاذ شود که دانش‌آموز در ایام تعطیلات نیز با مطالب درس عربی ارتباط داشته باشد.

۷. ساعات حضور در کلاس برای دانش‌آموزان به‌کندی می‌گذرد و احساس کسالت می‌کنند.

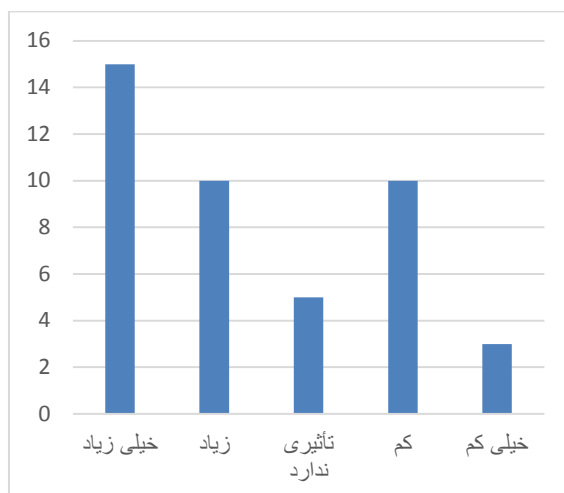
گزینه	فراوانی پاسخ	درصد فراوانی
خیلی زیاد	۳	۶,۹٪
زیاد	۱۶	۳۷,۳٪
تأثیری ندارد	۳	۶,۹٪
کم	۱۴	۳۲,۶٪
خیلی کم	۷	۱۶,۳٪
جمع	۴۳	۱۰۰٪

پس از مشاوره با دبیرانی که تجربه تدریس درس عربی را داشتند و دانش آموزانی که تجربه حضور در کلاس عربی را دارند، یکی دیگر از علل عدم رغبت دانش آموزان نسبت به درس عربی، کسالت بار بودن این ساعت برای آن‌ها عنوان شد (۴۵,۲ درصد). متأسفانه درس عربی در مدارس چندان مورد توجه قرار نمی‌گیرد و امکانات خاصی برای تدریس آن در نظر گرفته نمی‌شود. بالطبع دانش آموز در فضایی که فقط معلم محور باشد، دچار خستگی شده و اوقات به‌کندی برای او می‌گذرد. پیشنهاد می‌شود پس از مشاوره با اهل فن، سعی شود روش‌های نوین آموزشی مانند مشارکت گروهی، حل مسئله و ... در مدارس جایگزین روش تدریس سنتی شود تا دانش آموزان نیز بتوانند بیش‌تر در کلاس فعالیت داشته باشند و از کسالت آور بودن این ساعت برای آن‌ها کاسته شود.

۸. سطح معیشتی دانش آموزان در آموزش آن‌ها تأثیر مستقیم دارد.

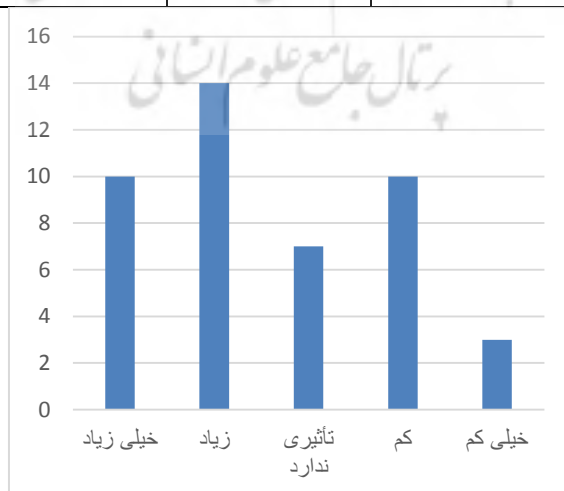
گزینه	فراوانی پاسخ	درصد فراوانی
خیلی زیاد	۱۵	۳۴,۹٪
زیاد	۱۰	۲۳,۳٪
تأثیری ندارد	۵	۱۱,۶٪
کم	۱۰	۲۳,۳٪
خیلی کم	۳	۷٪
جمع	۴۳	۱۰۰٪

یکی دیگر از آیتم‌هایی که در بی‌انگیزگی و عدم رغبت دانش‌آموزان به درس عربی در نظر گرفته شد، سطح معیشتی آنها بود. از نظر ۵۸,۲ درصد دبیران، سطح معیشتی دانش‌آموزان ارتباط مستقیمی با آموزش آنها دارد. طبیعتاً دانش‌آموزی که از سطح پایین‌تری از رفاه اجتماعی برخوردار است، دارای مشغله‌های ذهنی دیگری است که علاقه وی به درس خواندن را کاهش می‌دهد.

۹. ساعت‌های اختصاص یافته به این درس، کافی نیست.

گزینه	فراوانی پاسخ	درصد فراوانی
خیلی زیاد	۱۰	۲۳,۳٪
زیاد	۱۴	۳۲,۶٪
تأثیری ندارد	۷	۱۶,۳٪
کم	۹	۲۰,۹٪
خیلی کم	۳	۷٪
جمع	۴۳	۱۰۰٪

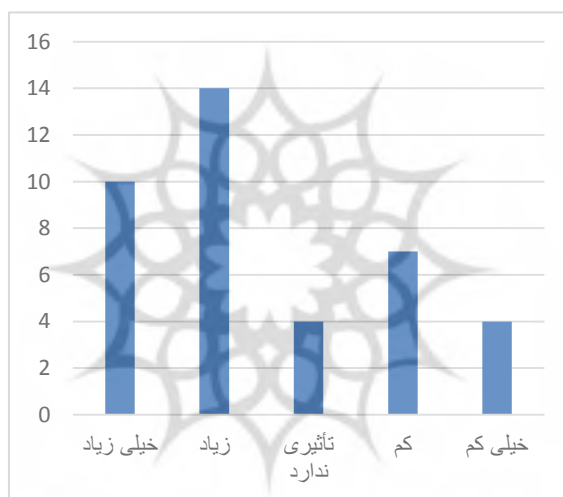

۵۵,۹ درصد دبیران اعتقاد دارند که ساعت‌های اختصاص یافته به درس عربی، برای آموزش کامل دانش‌آموزان ناکافی است. انتظار می‌رود که برای درس عربی که اغلب دانش‌آموزان در آن ضعف دارند، ساعت‌های تدریس بیش‌تری در

نظر گرفته شود. این امر سبب خواهد شد که نقاط ضعف دانش آموزان مرتفع گشته و رغبت آن‌ها نیز به این درس افزایش یابد.

۱۰. وسایل آموزشی و کمک آموزشی در راستای تدریس این درس در مدرسه، اندک است.

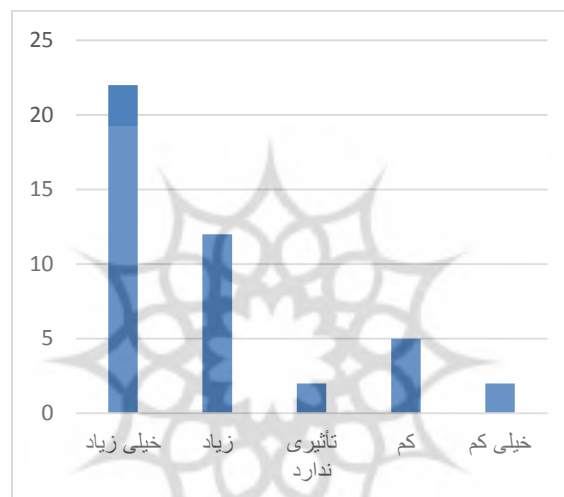
گزینه	فراوانی پاسخ	درصد فراوانی
خیلی زیاد	۱۰	۲۳,۳٪
زیاد	۱۸	۴۱,۹٪
تأثیری ندارد	۴	۹,۳٪
کم	۷	۱۶,۳٪
خیلی کم	۴	۹,۳٪
جمع	۴۳	۱۰۰٪

وجود وسایل آموزشی و کمک آموزشی مانند کامپیوتر، پروژکتور و نیز کلاس‌های نوساز و دارای تهویه مناسب سبب خواهد شد که دانش آموزان احساس راحتی بیش تری در محیط مدرسه داشته باشند و این امر به طور مستقیم در ایجاد رغبت در وجود آن‌ها نقشی اساسی دارد. ۶۵,۲ درصد دبیران معتقدند که امکانات آموزشی و کمک آموزشی مدرسه که آن‌ها در آن حضور دارند، اندک است و این امر سبب بی‌انگیزگی دانش آموزان نیز شده است. انتظار می‌رود که حداقل دو ساعت دیگر در هر هفته به این درس اختصاص یابد تا دبیر مربوطه بتواند راحت‌تر مشکلات دانش آموزان را حل کند و آن‌ها را از سردرگمی رهایی ببخشد.

۱.۱. با توجه به زیاد بودن تعداد دانش‌آموزان، معلم نمی‌تواند با تمامی آن‌ها ارتباط نزدیک داشته باشد.

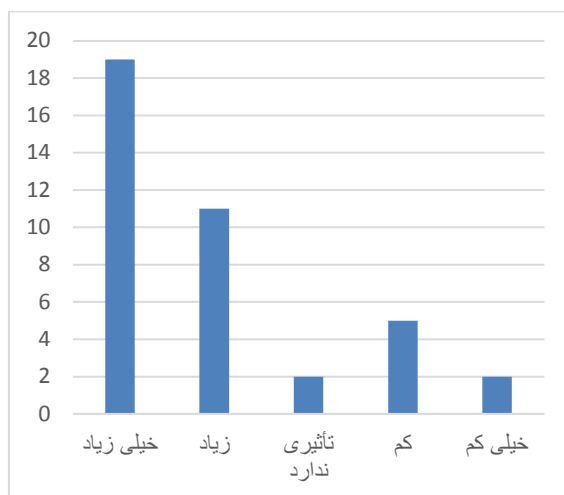
گزینه	فراوانی پاسخ	درصد فراوانی
خیلی زیاد	۲۲	٪۵۱,۲
زیاد	۱۲	٪۲۷,۹
تأثیری ندارد	۲	٪۴,۶
کم	۵	٪۱۱,۷
خیلی کم	۲	٪۴,۶
جمع	۴۳	٪۱۰۰

ارتباط چهره به چهره و نزدیک دبیر با دانش‌آموز سبب خواهد شد که دانش‌آموز احساس راحتی بیشتری با دبیر داشته باشد و بتواند راحت‌تر نقاط ضعف خویش را با وی در میان گذاشته و سعی در جبران آن‌ها داشته باشد. درصد بالایی از پاسخ‌دهندگان به این تحقیق (۸۱ درصد از آن‌ها) اعتقاد دارند که این امر نقشی اساسی و پررنگ در ضعف دانش‌آموزان داشته و به‌طور مستقیم نیز در رغبت و انگیزه آن‌ها نیز نقش دارد. پیشنهاد می‌شود که از تعداد دانش‌آموزان هر کلاس کاسته شود و به دو کلاس مجزا تقسیم شوند یا این که ساعات بیشتری برای تدریس این درس در نظر گرفته شود.

۱.۲. اهداف آموزشی با واقعیتِ کاربردیِ این درس در جامعه، همخوانی چندانی ندارد.

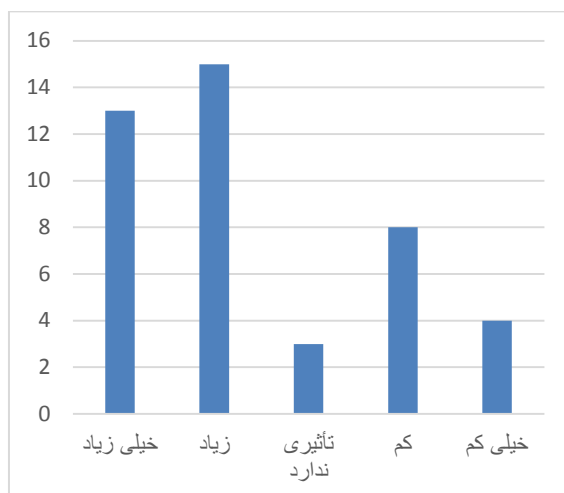
گزینه	فراوانی پاسخ	درصد فراوانی
خیلی زیاد	۱۹	٪۴۴,۲
زیاد	۱۱	٪۲۵,۶
تأثیری ندارد	۲	٪۴,۷
کم	۹	٪۲۰,۹
خیلی کم	۲	٪۴,۷
جمع	۴۳	٪۱۰۰

در هر کار علمی و عملی، اهداف از پیش تعیین شده‌ای وجود دارد که انتظار می‌رود اجراکنندگان در مسیر تحقق آن گام بردارند. درس عربی نیز یکی از درس‌ها و زبان‌هایی است که در قانون اساسی به یادگیری آن تأکید فراوانی شده است و ارتباط نزدیک ایران با کشورهای عربی هم‌جوار نیز می‌تواند یکی از عوامل ترغیب دانش‌آموزان به یادگیری این درس باشد. ۶۹٫۸ درصد دبیران معتقدند که اهداف آموزشی این درس با واقعیت کاربردی آن در جامعه همخوانی چندانی ندارد. انتظار می‌رود که با یک برنامه‌ریزی دقیق و مدون از سوی مسئولان ارشد آموزش و پرورش و سایر نهادهای همگام و هم‌راستا، آموزش این زبان از مقاطع پایین‌تر با جدیت بیش‌تری دنبال گردد تا در آینده نیز دانش‌آموزان با فراغ‌بال، این رشته را در دانشگاه انتخاب کنند.

۱۳. مدارس توانایی تأمین وسایل کمک آموزشی مانند پروژکتور را ندارند.

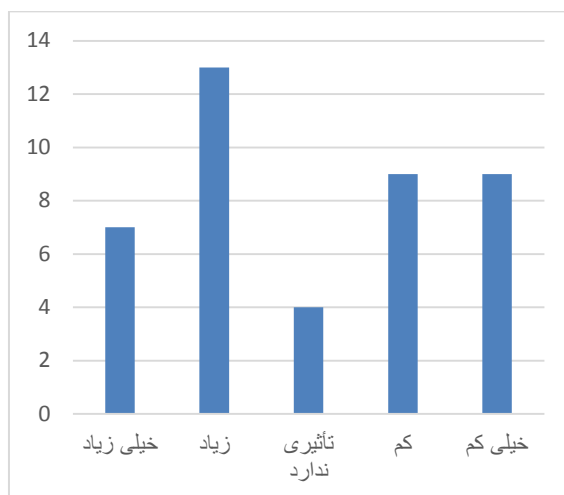
گزینه	فراوانی پاسخ	درصد فراوانی
خیلی زیاد	۱۳	۳۰٫۲٪
زیاد	۱۵	۳۴٫۸٪
تأثیری ندارد	۳	۶٫۹٪
کم	۸	۱۸٫۷٪
خیلی کم	۴	۹٫۴٪
جمع	۴۳	۱۰۰٪

یکی دیگر از مسائلی که در چند سال اخیر کانون توجه قرار گرفته است، کمبود بودجه اختصاصی آموزش و پرورش است. انتظار می‌رود با توجه به پیشرفت تکنولوژی‌های آموزشی و تغییر روش‌های سنتی تدریس به روش‌های نوین، - که بخشی از آن را در دوران کرونا و تدریس مجازی شاهدیم - مدارس نیز همگام با این پیشرفت، در مسیر ترقی گام بردارند. یکی از عواملی که می‌تواند موجب تغییر دیدگاه دانش‌آموزان نسبت به درس عربی شود، استفاده از وسایل کمک آموزشی نوین مانند پروژکتور و کامپیوتر است اما متأسفانه اکثر قریب به اتفاق مدارس کشور چنین امکاناتی را در اختیار ندارند. ۶۶٫۷ درصد دبیران ناحیه سه شهرستان قم نیز بر این امر صحه گذاشته‌اند و معتقدند که مدارس در تأمین وسایل کمک آموزشی با مشکل اساسی مواجه هستند. انتظار می‌رود دولت توجه بیش‌تری به این امر داشته باشد و با تجهیز مدارس به این وسایل، استفاده از روش سنتی معلم‌محور را به حداقل برساند.

۱۴. معلم نمی‌تواند از دانش‌آموزان تکلیف درسی مناسبی در منزل بخواهد.

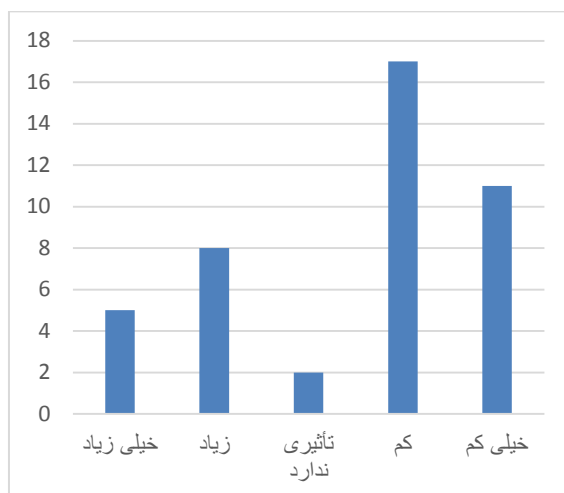
گزینه	فراوانی پاسخ	درصد فراوانی
خیلی زیاد	۷	۱۶٫۳٪
زیاد	۱۴	۳۲٫۵٪
تأثیری ندارد	۴	۹٫۴٪
کم	۹	۲۰٫۹٪
خیلی کم	۹	۲۰٫۹٪
جمع	۴۳	۱۰۰٪

یکی از راهکارهایی که می‌تواند سبب ارتباط مداوم دانش‌آموزان با دبیر و نیز کتاب درسی گردد، تکلیف در منزل است که از گذشته تا زمان حال وجود داشته است؛ متأسفانه به علت تعدد دانش‌آموزان و نیز مشغله‌های فراوان دیگر، دبیر مربوطه نمی‌تواند از دانش‌آموز تکلیف درسی بخواهد و ۴۸,۷ درصد از دبیران این امر را یکی دیگر از علل ضعف دانش‌آموزان معرفی کرده‌اند. پیشنهاد می‌شود این امر به‌طور جدی‌تری در کتاب‌های درسی مورد توجه قرار گیرد تا حداقل دانش‌آموزان اوقات بیش‌تری را با کتاب درسی سپری کنند.

۱۵. بیشتر معلمان در تدریس از یک برنامه‌ریزی مشخص و از قبل تعیین شده استفاده نمی‌کنند.

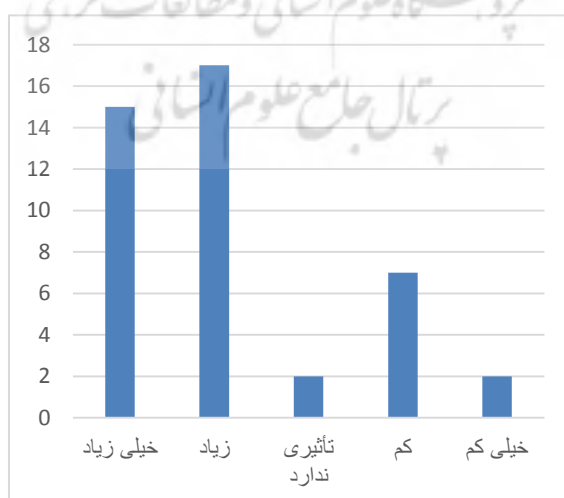
گزینه	فراوانی پاسخ	درصد فراوانی
خیلی زیاد	۵	۱۱,۶٪
زیاد	۸	۱۸,۶٪
تأثیری ندارد	۲	۴,۷٪
کم	۱۷	۳۹,۵٪
خیلی کم	۱۱	۲۵,۶٪
جمع	۴۳	۱۰۰٪

یکی دیگر از فرضیه‌هایی که مورد توجه قرار گرفت این بود که ممکن است دبیران برنامه‌ریزی مشخصی نداشته باشند و این امر موجب ضعف و نیز بی‌انگیزگی دانش‌آموزان شود. پس از بررسی و پاسخ دبیران مشخص شد که تنها ۳۰,۲ درصد از آن‌ها این امر را علت ضعف و بی‌رغبتی دانش‌آموزان نسبت به درس عربی می‌دانند.

۱۶. کمبود ساعات درسی، اجازه فعالیت خلاقانه را از معلمان سلب کرده است.

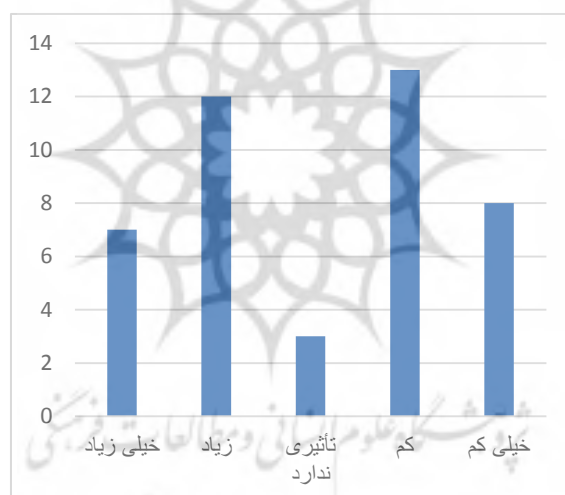
گزینه	فراوانی پاسخ	درصد فراوانی
خیلی زیاد	۱۵	۳۴,۹٪
زیاد	۱۷	۳۹,۶٪
تأثیری ندارد	۲	۴,۶٪
کم	۷	۱۶,۳٪
خیلی کم	۲	۴,۶٪
جمع	۴۳	۱۰۰٪

زمانی که ساعات تدریس با اهداف دبیر همخوانی داشته باشد، وی زمان بیش تری برای ارائه نظرات و راهکارهای مفید و خلاقانه برای دانش آموزان دارد اما متأسفانه کمبود ساعات درسی، اجازه این نوع فعالیت را از وی سلب کرده است. ۷۶,۲ درصد از دبیران ناحیه سه شهر قم این امر را تأیید کرده‌اند. پیشنهاد می‌شود که ساعات تدریس این درس که یکی از دروس پایه کنکور نیز هست، در مدارس افزایش یابد تا ضعف و کمبود دانش آموزان نیز جبران گردد.

۱۷. دبیران با روش‌های نوین تدریس آشنایی کافی ندارند.

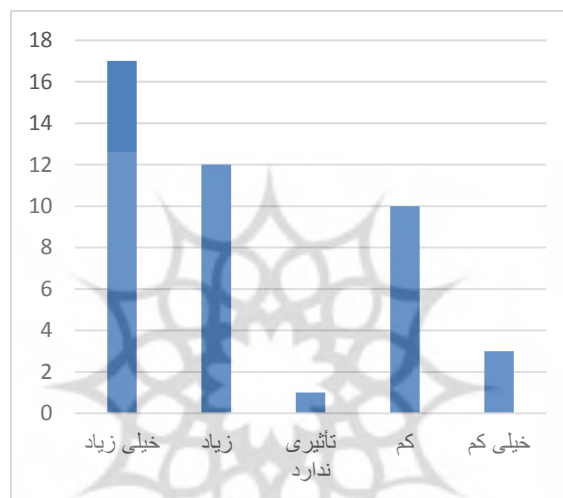
گزینه	فراوانی پاسخ	درصد فراوانی
خیلی زیاد	۷	٪۱۶,۳
زیاد	۱۲	٪۲۷,۹
تأثیری ندارد	۳	٪۷
کم	۱۳	٪۳۰,۲
خیلی کم	۸	٪۱۸,۶
جمع	۴۳	٪۱۰۰

تدریس، فرآیندی است که طی آن، یاددهنده بر اساس روش‌ها و اسلوب‌های خاصی، فراگیرندگان را درگیر یادگیری می‌کند و هدف آن، ایجاد تغییر در رفتار فراگیرندگان است. به‌طور کلی، راه انجام هر کاری را روش می‌گویند. روش تدریس نیز عبارت است از راه منظم، با قاعده و منطقی برای ارائه درس (شعبانی، ۱۳۷۱: ۱۸). با توجه به پیشرفت روزافزون شیوه‌های نوین تدریس، انتظار می‌رود که آموزش و پرورش با برگزاری مداوم دوره‌های آموزشی، دبیران را با جدیدترین دستاوردها در زمینه روش تدریس آشنا نماید. ۴۴,۲ درصد از دبیران حاضر در تحقیق حاضر معتقدند که دبیران با روش‌های نوین تدریس آشنایی کافی را ندارند و بیش تر متکی بر همان روش‌های سنتی هستند. این علت را نیز می‌توان یکی از علل ضعف دانش آموزان در درس عربی قلمداد کرد.

۱۸. میزان تحصیلات دبیران با توانایی آن‌ها در ایجاد رغبت در دانش‌آموزان نسبت به آموزش زبان عربی نقش مستقیم دارد.

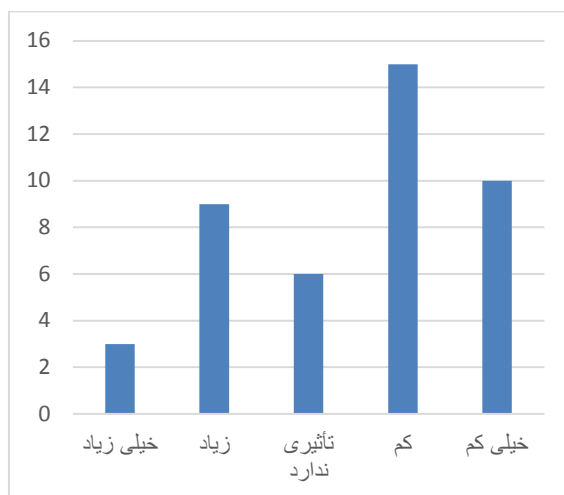
گزینه	فراوانی پاسخ	درصد فراوانی
خیلی زیاد	۱۷	٪۳۹,۵
زیاد	۱۲	٪۲۷,۹
تأثیری ندارد	۱	٪۲,۳
کم	۱۰	٪۲۳,۳
خیلی کم	۳	٪۷
جمع	۴۳	٪۱۰۰

ممکن است یکی از مشوق‌های انگیزشی یک دانش‌آموز، سطح تحصیلات دبیر وی باشد؛ دبیران شرکت‌کننده در این پرسشنامه نیز بر این امر صحنه گذاشته و ۶۷,۴ درصد از آن‌ها معتقدند که سطح تحصیلات دبیران، نقشی مستقیم در ایجاد اشتیاق و رغبت در وجود دانش‌آموزان نسبت به درس عربی دارد. پیشنهاد می‌شود که آموزش و پرورش تمهیداتی در نظر بگیرد که دبیران بتوانند به راحتی در دوره‌های تحصیلات تکمیلی شرکت کرده و تجارب و اندوخته‌های خویش را به دانش‌آموزان انتقال دهند.

۱۹. کتاب راهنمای مفیدی برای آموزش زبان عربی در این مقطع تدوین نشده است.

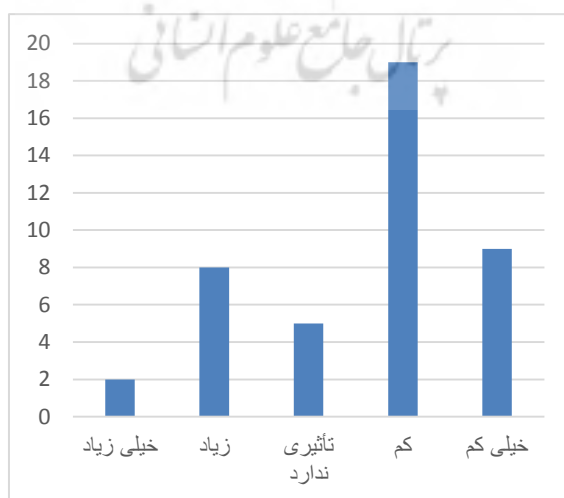
گزینه	فراوانی پاسخ	درصد فراوانی
خیلی زیاد	۳	٪۷
زیاد	۹	٪۲۰,۹
تأثیری ندارد	۶	٪۱۴
کم	۱۵	٪۳۴,۹
خیلی کم	۱۰	٪۲۳,۳
جمع	۴۳	٪۱۰۰

یکی دیگر از فرضیه‌هایی که در این پژوهش مدنظر قرار گرفت، وجود کتب راهنما و نقش آن در برطرف ساختن ضعف دانش آموزان بود؛ اما نتایج پاسخ دبیران این امر را تا حدود زیادی بی‌تأثیر دانسته است و تنها ۲۷,۹ درصد آن‌ها چنین عاملی را مؤثر قلمداد کرده‌اند. پیشنهاد می‌شود در کنار کتاب اصلی، کتاب کار و تمرین ندر منزل نیز برای دانش آموزان طراحی شود تا اوقات بیش‌تری را در منزل و سایر محیط‌های غیر کلاس، با درس عربی سپری کنند.

۲۰. برخی از موضوعات مطرح شده در این کتاب، با سطح سنی و فکری دانش آموزان تناسب ندارد.

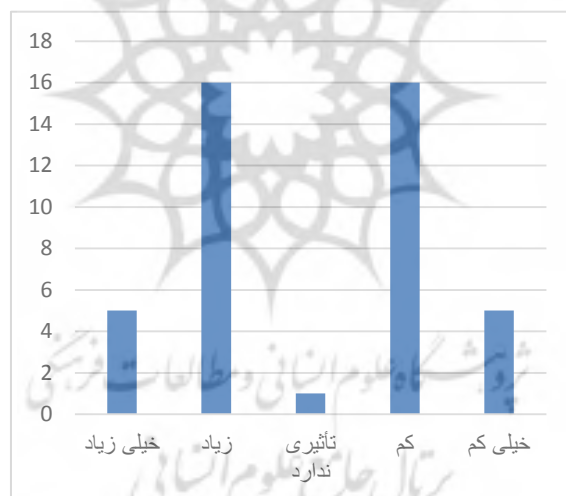
گزینه	فراوانی پاسخ	درصد فراوانی
خیلی زیاد	۲	۴,۷٪
زیاد	۸	۱۸,۶٪
تأثیری ندارد	۵	۱۱,۶٪
کم	۱۹	۴۴,۲٪
خیلی کم	۹	۲۰,۹٪
جمع	۴۳	۱۰۰٪

طراحان کتاب درسی نقشی اساسی در رشد و شکوفایی دانش‌آموزان و نیز ایجاد رغبت و اشتیاق در وجود آن‌ها نسبت به درس دارند؛ دبیران در پاسخ به سؤال مطرح‌شده در مورد عدم همخوانی سطح موضوعات کتاب با سن و تفکر دانش‌آموزان، نظری منفی داشتند و فقط ۲۳,۳ درصد آن‌ها این عامل را تأثیرگذار دانسته‌اند. پیشنهاد می‌شود هر ساله از تمامی دبیران خواسته شود که نظرات خویش را در مورد کتاب درسی عربی به صورت مکتوب ارائه نمایند تا این میزان نیز تقلیل یابد.

۲۱. مثال‌های واقعی و ملموس مرتبط با این درس، در محیط زندگی دانش‌آموزان، اندک است.

گزینه	فراوانی پاسخ	درصد فراوانی
خیلی زیاد	۵	۱۱,۶٪
زیاد	۱۶	۳۷,۲٪
تأثیری ندارد	۱	۲,۳٪
کم	۱۶	۳۷,۲٪
خیلی کم	۵	۱۱,۶٪
جمع	۴۳	۱۰۰٪

یکی از راهکارهایی که به تعمیق درس‌های آزمایشگاهی و عملی در ذهن دانش‌آموزان کمک می‌کند، ملموس بودن آن‌ها و قابلیت درک آن‌ها از جانب دانش‌آموز در محیط اطراف وی است. این امر یک مشکل اساسی در دروس نظری است زیرا در محیط طبیعی زندگی دانش‌آموز مثال واقعی کمتر دیده می‌شود. ۴۸,۲ درصد دبیران این عامل را یکی از عوامل تأثیرگذار در ضعف و بی‌انگیزگی دانش‌آموزان دانسته‌اند. پیشنهاد می‌شود که مطالب کتاب بیش‌تر از متون دینی اخذ شود تا دانش‌آموز بتواند آن‌ها را در محیط زندگی خویش به صورت واقعی و ملموس درک کرده و با آن‌ها الفت بیش‌تری برقرار کند.

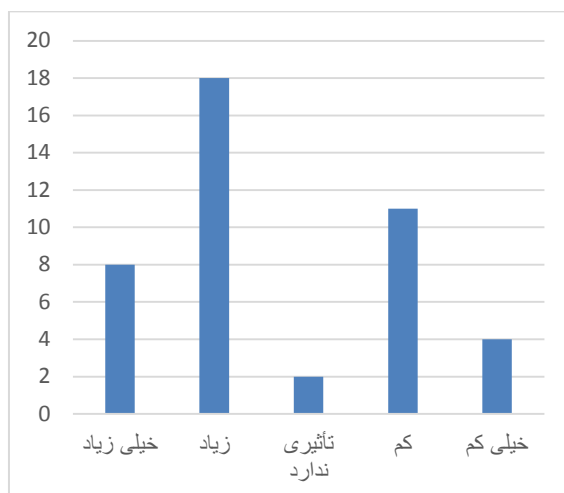
۲۲. محتوای درس، کمک چندانی به پیشرفت دانش آموزان نمی‌کند.

گزینه	فراوانی پاسخ	درصد فراوانی
خیلی زیاد	۶	٪۱۳,۹
زیاد	۸	٪۱۸,۶
تأثیری ندارد	۳	٪۶,۹
کم	۱۶	٪۳۷,۳
خیلی کم	۱۰	٪۲۳,۳
جمع	۴۳	٪۱۰۰

محتوای کتاب نیز در یادگیری، نقشی مؤثر دارد؛ زیرا آموزش با زبانی شیوا، جذاب و متنوع، دانشجو و... را به هدف مورد نظر می‌رساند. علاوه بر این، لازم است بر اساس دوره‌های سنی، اصولی در نظر گرفته شود. در آموزش رسمی کشور ما، چه در مقاطع تحصیلی آموزش و پرورش و چه در سطح دانشگاه، توجه عمده بر محتوا قرار دارد (حکیم‌زاده و همکاران، ۱۳۹۴: ۸۱). محتوای یک متن نقشی اساسی در پیشرفت خواننده دارد و سبب ایجاد رغبت و انگیزه در وجود او می‌گردد؛ ۳۳,۳ درصد پاسخ‌دهندگان (یک‌سوم آن‌ها) معتقدند که محتوای کتاب‌های درسی عربی، کمک چندانی به پیشرفت دانش آموزان نمی‌کند؛ بنابراین انتظار می‌رود که کتاب‌های درسی، مورد کندوکاو و نقد فراگیر قرار گیرند تا بتوانند نظر مساعد اکثریت دبیران را جلب نمایند.

۲۳. لازم است در محتوای کتاب درسی تغییرات اساسی صورت گیرد.

گزینه	فراوانی پاسخ	درصد فراوانی
خیلی زیاد	۸	٪۱۸,۶
زیاد	۱۸	٪۴۱,۹
تأثیری ندارد	۲	٪۴,۷
کم	۱۱	٪۲۵,۶
خیلی کم	۴	٪۹,۳
جمع	۴۳	٪۱۰۰

سؤال نهایی که مختص دبیران بود، پرسش از آن‌ها در مورد لزوم تغییر اساسی در محتوای کتاب درسی بود که ۶۰,۵ درصد از آن‌ها این امر را ضروری دانسته‌اند. پیشنهاد می‌شود بار دیگر این کتاب‌ها مورد بررسی اساسی قرار گیرند و از تمامی اهل فن در این زمینه مشورت و راهنمایی خواسته شود.

نتایج

پس از بررسی نظرات دبیران، علل ضعف و بی‌انگیزگی دانش‌آموزان از نظر آن‌ها به ترتیب بسامد در زیر دسته‌بندی شده است:

- درصد بالایی از دبیران (۹۰٫۷ درصد) اعتقاد دارند که دانش‌آموزان فقط به حفظ دروس اکتفا کرده بدون این که بتوانند با آن ارتباط ادراکی یا فهمی پیدا کنند.
- ۸۶٫۱ درصد دبیران معتقدند دانش‌آموزان نه تنها نسبت به یادگیری این زبان رغبت چندانی نشان نمی‌دهند بلکه گاهی در مقابل آن، واکنش منفی نیز از خود نشان می‌دهند.
- ارتباط چهره به چهره و نزدیک دبیر با دانش‌آموز سبب خواهد شد که دانش‌آموز احساس راحتی بیشتری با دبیر داشته باشد و بتواند راحت‌تر نقاط ضعف خویش را با وی در میان گذاشته و سعی در جبران آن‌ها داشته باشد. درصد بالایی از پاسخ‌دهندگان به این تحقیق (۸۱ درصد از آن‌ها) اعتقاد دارند که این امر نقشی اساسی و پررنگ در ضعف دانش‌آموزان داشته و به‌طور مستقیم نیز در رغبت و انگیزه آن‌ها نیز نقش دارد.
- زمانی که ساعات تدریس با اهداف دبیر همخوانی داشته باشد، وی زمان بیشتری برای ارائه نظرات و راهکارهای مفید و خلاقانه برای دانش‌آموزان دارد اما متأسفانه کمبود ساعات درسی، اجازه این نوع فعالیت را از وی سلب کرده است. ۷۶٫۲ درصد از دبیران ناحیه سه شهر قم این امر را تأیید کرده‌اند.
- ۷۴٫۴ درصد دبیران اعتقاد دارند دانش‌آموزی که چیزی از مطالب سال گذشته در ذهن ندارد، طبیعتاً در فهم مطالب جدید نیز که با مطالب قدیمی تر ارتباط تنگاتنگ دارند، دچار مشکل خواهد شد و این امر سبب بی‌انگیزگی و عدم رغبت و علاقه وی نسبت به درس عربی خواهد شد.
- ۷۲٫۱ درصد دبیران معتقدند که اغلب دانش‌آموزان از اهداف عمومی درس عربی آگاهی چندانی ندارند.
- ۶۹٫۸ درصد دبیران معتقدند که اهداف آموزشی این درس با واقعیت کاربردی آن در جامعه همخوانی چندانی ندارد.
- ۶۶٫۷ درصد دبیران ناحیه سه شهرستان قم معتقدند که مدارس در تأمین وسایل کمک آموزشی با مشکل اساسی مواجه هستند.
- ۶۷٫۴ درصد از آن‌ها معتقدند که سطح تحصیلات دبیران، نقشی مستقیم در ایجاد اشتیاق و رغبت در وجود دانش‌آموزان نسبت به درس عربی دارد.
- ۶۵٫۲ درصد دبیران معتقدند که امکانات آموزشی و کمک آموزشی مدارس که آن‌ها در آن حضور دارند، اندک است و این امر سبب بی‌انگیزگی دانش‌آموزان نیز شده است.
- از نظر ۵۸٫۲ درصد دبیران، سطح معیشتی دانش‌آموزان ارتباط مستقیمی با آموزش آن‌ها دارد. ۵۵٫۹ درصد دبیران اعتقاد دارند که ساعت‌های اختصاص یافته به درس عربی، برای آموزش کامل دانش‌آموزان ناکافی است.

منابع

ابن خلدون، عبدالرحمن (۱۳۷۹)، **مقدمه تاریخ**، ترجمه محمد پروین گنابادی، چاپ نهم، تهران: انتشارات علمی و فرهنگی.

برنامهٔ درسی ملی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۹۰)، آخرین بازدید ۷ اردیبهشت ۱۴۰۱

<https://mebtedaei.yazdedu.ir/documents/0/110271/%D%AA%AD%AB%1D%86%9D%8A%7D%85%9D%20%87%9D%8AF%D%AB%1D%AB%3DBA%20%20%D%85%9D%84%9DDBA%20%B%20%D%8A%7D%AB%3D%86%9D%8A%7D%8AF.pdf?version=1,0&t=1467084820547>

پارسا، محمد (۱۳۸۷)، **روانشناسی تربیتی**، تهران: سخن.

حکیم‌زاده، رضوان و همکاران (۱۳۹۴)، «بررسی میزان کارآمدی آموزش زبان عربی عمومی در مقطع متوسطه از نظر دبیران و دانش‌آموزان شهر کرمان»، **دوماهنامه جستارهای زبانی**، دوره ششم، شماره دوم، صص ۷۷-۱۰۶.

رفیع‌پور، فرامرز (۱۳۸۳)، **علوم انسانی در ایران نگاهی از بیرون و درون**، تهران: دانشگاه شهید بهشتی.

زنگنه، معصومه (۱۳۹۴)، **بررسی اثربخشی دو روش تدریس اکتشافی و نمایشی بر روی هوش هیجانی**، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبائی، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی.

سیف، علی‌اکبر (۱۳۸۲)، **روانشناسی پرورشی**، تهران: آگاه.

شعبانی، حسن (۱۳۷۱)، **مهارت‌های آموزشی و پرورشی (روش‌ها و فنون تدریس)**، تهران: سمت.

کاوه، محمدحسین (۱۳۸۹)، «انگیزش و یادگیری»، **مجله دانشگاهی یادگیری الکترونیکی**، دوره ۱، شماره ۱، صص ۲۳-۲۹.

کریمخانلو، گیتی (۱۳۹۲)، «بررسی میزان انگیزه دانشجویان پزشکی به یادگیری زبان انگلیسی»، **مجله توسعه آموزش در علوم پزشکی**، دوره ۶، صص ۸۹-۹۴.

الکیلانی، تیسیر (۲۰۱۱)، **استراتیجیات التعليم المدمج (سلسلة إصدارات الشبكة العربية للتعليم المفتوح والتعلم عن بعد)**، الأردن: مکتبه لبنانی.

منزوی، علی‌نقی (۱۳۳۷)، **فرهنگنامه‌های عربی به فارسی**، تهران: دانشگاه تهران.

میرحاجی، حمیدرضا (۱۳۸۹)، «رویکرد آموزش رسمی زبان عربی به انتخاب واژگان پایهٔ زبان معیار و تأثیرش بر آن»، **فصلنامه نوآوری‌های آموزشی**، شماره ۳۵، صص ۱۲۵-۱۴۶.

ورعی، سیدجواد (۱۳۸۵)، **مبانی و مستندات قانون اساسی به روایت قانونگذار**، قم: ذوی‌القربی.